

A-65707

Ülle TAMLA

2000 aasta arheoloogilise välitööde tulemused
Results of archaeological fieldwork of 2000

Arve KILBES

Archaeological fieldwork on Stone Age settlement sites of 1997
Arheoloogilised välitööd kiviaja asustatud kohtade uurimisel

Elmar LÄMS, Margit LÄMSKAR, Kristiina HILTS and Elmar KÄRK

Field fields and stone-cut graves in Viimsi
Välitööd kividest ja kivist kalmistutest Viimsi vallas

Marko KILB

Probable cult site beside the Tamla burial grave on the island of Saaremaa
Arvatav kultuskoht Tamla kalmistu kõrval Saaremaal

Arvo LÄMS

The history of Kalast
Kalast ajaloost

Andri TALL

Rebuilding constructions from 1225 in Viimsi
1225. aasta põhitööd Viimsis

Arvo KILBES

The Augurimägi in Lääne-Võhma
2000. aasta kaevamised Lääne-Võmmas

Arvo TAMM

Archaeological monitoring on the construction site of St. Andrew's church
Arheoloogilised jälgimised Andreaskiriku ehitustalal

Arve KILB

Excavations on the site of the 13th-century church
Pühakivi kiriku aluse kaevamised

Arve KILBES

Archaeological investigations in the old town of Viimsi
Arheoloogilised uurimised Viimsi vanemas linnas

Arve KILBES

Archaeological investigations of the Castle ruins and at Pihl-Küla
Arheoloogilised uurimised Viimsi linnuse ja Pihl-Küla aladel

Arve KILBES

Archaeological excavations 1999-2000
Kaevamised 1999-2000

Arve KILBES and Arve KILBES

2000. aasta välitööde tulemused

ARHEOLOOGILISED VÄLITÖÖD EESTIS

ARCHAEOLOGICAL FIELD WORKS IN ESTONIA

2000

Koostanud ja toimetanud
Ülle Tamla

Muinsuskaitseinspeksioon
Tallinn 2001

© 2000 Muinsuskaitseinspeksioon
Uus 18, Tallinn 10111, Eesti
National Heritage Board
Uus 18, Tallinn 10111, Estonia

Esikaas: hõbetatud naast Viljandi Pähklimäelt
Cover: plaque decorated with silver from Pähklimägi in Viljandi

Tagakaas: kuljus Viljandi Pähklimäelt
Back cover: bell from Pähklimägi in Viljandi

Toimetuskolleegium:

Ants Kraut
Valter Lang
Anneli Randla
Jaan Tamm
Toomas Tamla
Ülle Tamla
Heiki Valk

Uus 18, Tallinn 10111, Eesti
e-mail: info@muinas.ee

Kujundus ja makett:
Jaana Kool

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU
SUNDEKSEMPLAR

ISSN 1406-3972

Trükitud AS Pakett trükikojas
Laki 17, Tallinn

ARHEOLOOGIAMÄLESTISTE KAITSE 1999–2000

Ants KRAUT

*Muinsuskaitseinspeksioon, Uus 18, 10111 Tallinn, Eesti
ants@muinas.ee*

Aastail 1999 ja 2000 esitati kaitse alla võtmiseks 176 uut muistist, mis on kultuuriministri uue määruse väljaandmiseni ajutise kaitse all. Kõige rohkem avastati arheoloogiamälestisi Tartumaal ja Lääne-Virumaal, mõlemas 26 objekti, teistes maakondades jäi see arv 2 ja 20 vahele. Lisaks on Muinsuskaitseinspeksioonil andmeid veel 588 kinnismälestise asukohast või leiuteatest, mis vajavad maastikul kontrollimist.

Oluliselt täienes kaardimaterjal: nüüdseks on arheoloogide ja muinsuskaitseinspektorite kasutada Eesti digitaalne põhikaart ehk arvutikaart mõõtkavas 1:10 000 ja kõikide linnade ning suuremate asulate kaardid mõõtkavas 1:2000. Maastiku luuret ja muististe inspekteerimist peaksid oluliselt hõlbustama ka Eesti ala hõlmavad digitaalsed aerofotod laserplaatidel, mis on valmistatud samas mõõtkavas Maa-ametis. Sõltuvalt pildistamise ajast ja valgusoludest saab nende abil täpselt määrata nii suuremate muististe kui ka üksikute kivide ja kalme koordinaate, samuti leida fotodelt selliseid objekte, mis vajavad maastikul kontrollimist, kuna need võivad osutuda muististeks. Digitaalsete aerofotode võrdlemine Maa-ameti arhiivi varasemate, 1940.–1970. aastatel tehtud õhufotodega annab võimaluse jälgida maastikul toimunud muudatusi viimasel poolsajandil.

Kultuurimälestiste registris sisalduvast 6542 arheoloogiamälestisest on tänaseks digitaalsele aluskaardile kantud 6418 objekti. Nende muististe täpse asukoha ja kaitsepiirangute esitamine juba elektroonilisel teel otse maakondade ja valdade planeeringute ning arengukavade koostajatele on oluliselt tõhustanud objektide kaitset ja aidanud vältida planeerimisvigu. Kahel viimasel aastal on üle mindud ka muististe pildistamisele digitaalsete fotoaparaatidega, mis lihtsustab fotodokumentide arhiveerimist ja kasutamist. Lähiaastate eesmärk on registris sisalduva andmestiku kättesaadavaks tegemine kõigile huvilistele Interneti vahendusel.

Käesoleval ajal on inspeksiooni peatähelepanu pööratud muististe kaitsekohustuste teatiste koostamisele ja esitamisele maaomanikele. Seoses sellega on täiendavalt koostatud 176 arheoloogiamälestiste passi, millega teaduslikult kirjeldatud objektide koguarv on nüüdseks 3921.

Aastal 2000 lõpetati arheoloogiamälestiste tähistamine emaileeritud metall-tahvlitega. Uued tähised on postikujulised plastiktulbad (vt. foto), millele kinnitatakse ilmastikukindel kleebis mälestist tutvustava tekstiga. Vanade tähistate väl-

javahetamine uute vastu toimub järk-järgult, sõltuvalt senise tahvli seisukorrast. Praeguse, nelja tüüptekstiga kleeibiste kõrval on kavas valmistama hakata kaitsetähiseid, mis sisaldavad täpsemat informatsiooni iga muistise liigi või konkreetse objekti kohta. Lisaks kaitsetähistele paigaldati põhjalikumad infostendid ja suured teeviidad paarikümnele väljapaistvamale linnusele ja tihedamini külastatavale mälestisele.

Rahvusvahelistest koostööprojektidest lõppes 1999. aastal Euroopa Liidu Raphael-programmi pronksiaega tutvustav kampaania pealkirja all "Eesti - Põhjala pronksiaja idapoolseim eelpost", kus tutvustati Rebala ja Kaali mälestisi. Sellest kasvas 2000. aastaks välja Euroopa Liidu programmi "Kultuur 2000" raames uus projekt pealkirjaga "Euroopa kultuurmaastike rajad", mis ühendab kahteteistkümmet piirkonda kümnest riigist. Eesti teemaks on Saaremaa muinasmaastiku kujunemine ning Kaali kraatrivälja tutvustamine. Eraldi väärib märkimist 1999. aastal Tallinnas toimunud Euroopa Nõukogu linnaarheoloogiat käsitlev esinduslik mitmepäevane seminar-nõupidamine, mille peateemaks oli linnaarheoloogia eetikakoodeksi väljatöötamine.

Esimese uue tähise paigaldamine Metsküla asulakohale Virumaal.

Allocation of the new signpost in Metsküla, Virumaa.

Muinsuskaitseinspeksiooni juures 3–4 korda aastas istungeid pidav arheoloogiamälestiste ekspertnõukogu koos seis täienes 2000. aastal kolme noore liikmega: Ulla Saluäär Pärnu ja Tõnno Jonuks Rakvere Muuseumist ning Andres Tvauri Tartu Ülikoolist. Ekspertnõukogu peamiseks arutlusteemaks on olnud uurimislubade väljaandmine ning uurimistöö ja mälestiste kaitse vahetõrja küsimuste lahendamine. Laekunud kaevamisaruannetega on võimalik tutvuda Muinsuskaitseinspeksiooni arhiivis, mis koos ekspertisiosakonnaga asub alates 2001. aastast uutes ruumides aadressil Tallinn, Pikk t. 2. Olgu eraldi nimetatud, et vastavalt Tallinna linna Linnavolikogu ja Muinsuskaitseinspeksiooni vahel sõlmitud halduslepingule tegeleb alates 2000. aastast

arheoloogiamälestiste kaitsega Tallinnas Kultuuriväärtuste Amet, kes väljastab load pealinna arheoloogilisteks uurimistöödeks ja talletab Tallinnas toimuvate kaevamiste aruanded.

Muinsuskaitseinspeksioon on kaasa aidanud ka arheoloogia ja muinsuskaitse populariseerimisele, toetades jõudumööda mitmeid sellesuunalisi ettevõtmisi. Laiemale huvilisteringile tutvustati Ajaloo Instituudi ja Tartu Ülikooli arheoloogide eestvedamisel muinasaega Kuressaare, Käsmu ja Pärnu viikingipäevadel. Muistset piiramistehnikat katsetas Keskaegse Lihula Fond Lihula ja Varbola Vahvad Vennad Varbola linnusel kiviheitemasinaid rekonstrueerides. 2000. aasta hilissuvel ehitasid Varbola Vahvad Vennad ka piiramistorni Jaanilinna põhjapoolsele välisnõlvale. Soontagana linnuse juurde kerkis vaateplatvorm Riigimetsa Majandamise Keskuse initsiatiivil. 1999. aasta talvehooajal võisid lapsed tutvuda arheoloogide tegemistega Eesti Televisiooni sarisaates “Muinasjülled”. Koostöös osahinguga “Tael” valmis-tati videofilm “Phaetonit otsimas” arheoloog Vello Lõugase mälestuseks ning salvestati materjal Rebalat ja Varbolat tutvustavate filmide tarbeks. Rebala Muin-suskaitseala keskuses avati uus osa ekspositsioonile “Surnud mees ja leinav naine” pronksaegse kivikalme ning tolleaegse riietuse rekonstruktsioonidega.

HERITAGE PROTECTION IN 1999–2000

Ants KRAUT

*National Heritage Board, Uus 18, 10111 Tallinn, Estonia
ants@muinas.ee*

In 1999 and 2000, 176 new archaeological sites were proposed for protection. Until the issuing of the new Decree of the Minister of Culture, they are under temporary protection. Most numerous are the newly discovered sites in Tartumaa and West Virumaa – 26 in each. In other counties their number is between 2 and 20. In addition, the National Heritage Board has got information about 588 archaeological sites and reports of discovery, which must be inspected on the terrain.

Remarkable are the additions to the map collection. The archaeologists and inspectors of heritage protection have at their disposal the digital computerised map of whole Estonia at the scale 1: 10 000, and the maps of all towns and larger settlements at the scale 1: 2000. The digital aerophotos covering the whole Estonian territory facilitate landscape surveys and inventory trips. They help to determine the precise location of larger monuments as well as single stones and

graves. On these photos, presumable sites can also be recognized which must be inspected on the terrain. Comparing these photos with the earlier aerial photographs in the archives of the Estonian Land Board, taken in 1940s–1970s, enables us to follow the changes in landscape in the past 50 years.

Of the 6542 archaeological monuments in the record of cultural heritage, 6418 sites have been marked on the digital basic map. Submitting the precise location and protection measures of these monuments by electronic means directly to the people responsible for local planning and development in the counties and parishes has made more effective the protection of the monuments and helped to avoid mistakes in planning. In the past two years the monuments have also been photographed with digital cameras, which facilitates the use and storing of the photos. The task for the following years is to make the data in the record available for public use by Internet.

Presently the attention of the National Heritage Board is focused on compiling the protection obligation notices and submitting them to the landowners. In connection with that, 176 scientific descriptions of archaeological monuments have been compiled, thus increasing the number of the described monuments to 3921.

In 2000, the marking of archaeological signs with enamelled metal plates was finished. The new signs are plastic stakes with weatherproof stickers on them introducing the monument (see page 118). Besides the sign of protection, more detailed information stands and large signposts were allocated on about 20 hill-forts and more popular archaeological sites.

The Bronze Age campaign of the Raphael-programme of the EU ended in 1999. In it, within the frames of international co-operation, the monuments of Rebala and Kaali were introduced under the title “Estonia – the easternmost outpost of Nordic Bronze Age”. From that emerged the new project in the frames of the EU programme “Culture 2000”, named “European Pathways to the Cultural Landscape”. This project connects twelve regions of ten countries. The Estonian subject is the formation of the ancient landscape of Saaremaa, and the introduction of the crater field of Kaali. Special mention should be made of the representative workshop of the European Council in 1999 in Tallinn, discussing urban archaeology. Its main objective was to develop the code of ethics for urban archaeologists, town planners and real estate developers.

The National Heritage Board has also supported the popularization of archaeology and heritage protection. The Viking Days have been organised, initiated by the

archaeologists from the Institute of History and the Tartu University. An ancient siege technique was tried out on two sites. The Foundation of Medieval Lihula reconstructed a trebucher in the fortress of Lihula, and Brave Brothers of Varbola reconstructed another on the hillfort of Varbola. Late in the summer of 2000 the Brave Brothers of Varbola also built a siege tower on the northern slope of Varbola Jaanilinn. A lookout platform was erected on the hillfort of Soontagana at the initiative of the State Forest Management Centre. In winter 1999 a serial program on Estonian TV introduced the activities of archaeologists. In co-operation with Tael Ltd. the video film "In quest of Phaeton" was made as a memorial to the deceased archaeologist Vello Lõugas, and material was recorded for the films about Rebala and Varbola. In the centre of the Rebala Reserve, a new part of the exhibition "Dead man and mourning woman" was opened, with the reconstructions of a Bronze Age stone grave and garments.